

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

"ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם" (בראשית כ"ב, א')

נושא מרכזי - "אחר הדברים האלה" - אחר אלו דברים אלוקים מנסה את אברהם?

דרך הפשט

על דרך הפשט משמע, שהניסיון בא לאחר הדברים המובאים בסמוך לעיל. ולפני כן מסופר על הברית שכרת אברהם עם אבימלך, ובפשטות, צריך שיהיה קשר בין הדברים האלה לניסיון, צריך להבין את הקשר בין הדברים.

'רד"ק' אומר: "ויהי אחר הדברים האלה, אחר מה שקרה לאברהם עם אבימלך וארכו לו שם הימים ונא לו לבאר שבע לגור שם, היה הדבר הזה שנסה אלהים את אברהם בדבר בנו יחידו". הוא רק אומר, שהניסיון היה לאחר כריתת הברית עם אבימלך ולאחר שישב בבאר שבע, אך הוא לא מסביר את הקשר בין הדברים. **ומשמע שלדעתו**, לא חייב להיות קשר בין הדברים, אלא שהכתוב בא רק לציין את לוח הזמנים, שזה דבר שחשוב לנו לדעת לעניינים שונים.

'רשב"ם' גם הוא הולך בדרך הפשט ואומר: "ויהי אחר הדברים האלה - כל מקום שנאמר אחר הדברים האלה מחובר אל הפרשה שלמעלה". אך הוא כן מקשר את הניסיון עם כריתת הברית, ומוצא פגם בכריתת הברית הזו: "אף כאן אחר הדברים שכרת אברהם ברית לאבימלך לו ולנינו ולנכדו של אברהם ונתן לו שבע כבשות הצאן, וחרה אפו של הקב"ה על זאת, שהרי ארץ פלשתים ניתן לאברהם... **לכן והאלהים נסה את אברהם**. קנתרו וצערו... כלומר נתגאיתה בנן שנתתי לך לכרות ברית ביניכם ובין בניהם. ועתה לך והעלה לעולה וראה מה הועילה כריתות ברית שלך וכן מצאתי אח"כ במ' של שמואל".

גם **'רבי יוסף בכור שור'** מקשר את הניסיון עם כריתת הברית, אך אינו מוצא בברית דבר שלילי, אלא שהניסיון בא להגן עליו מפני קטרוג השטן: "אחר הדברים האלה. **שנעשה אברהם שר וגדול**, והמלכים כורתים עמו ברית. נסה את אברהם. **הביאו לידי ניסיון, שלא יוכל שטן, ומקטרג, ובעל הדין לומר עליו** - "החנם ירא אברהם הלא סך בעדו ובעד כל אשר לו, וגם המלכים כורתים עמו ברית", ולכן נסה אותו בדבר כל כך קשה, ומכיוון שעמד בו, נסתתמו קטרוגיו של השטן.

דרך הדרש

רש"י בחר בדרך הדרש ומביא שני מדרשי חז"ל: "אחר הדברים האלה. **יש מרבותינו** אומרים **אחר דבריו של שטן**, שהיה מקטרג ואומר, מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד. אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו - זבח אותו לפני, לא היה מעכב. **ויש אומרים** אחר **דבריו של ישמעאל** שהיה מתפאר על יצחק שמל בן שלש עשרה שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב".

מדרשים אלו מופיעים בשינויים קלים גם במס' **'סנהדרין'** (פ"ט ע"ב), בתרגום **'ינותן'** מביא רק את המדרש השני על הדברים שבין ישמעאל ליצחק, וגם שם בשינויים קלים, וכן במדרש **'תנחומא'** מובא רק המדרש השני בשינויים קלים, **'במדרש רבה'** מובאים שלושה מדרשים, כאשר לפי הראשון הניסיון בא לאחר הרהורים של **אברהם** בעצמו, על פי המדרש השני הדין ודברים היו בין **מלאכי השרת** להקב"ה, ולא בין **השטן** להקב"ה, ולפי המדרש השלישי הדברים היו בין ישמעאל ליצחק, והם מובאים בשתי נוסחאות.

שאלה מרכזית

בהרבה מקומות מביא **רש"י'** רק את דרך הפשט ולא את דרך הדרש. ולפעמים מביא את דרך הפשט ולאחר מכן הוא מביא גם את דרך הדרש. ומדוע כאן אינו מביא כלל את דרך הפשט, למרות שישנם מספר פרשנים שכן נוקטים בדרך זו, ומעדיף להביא רק את דרך הדרש?

ובמיוחד, שדרך הדרש לפעמים מסתמכת על מובנים נוספים שניתן לתת למילים שבפסוק, או שהכתוב יכול לרמוז עליהם, אך כאן, על המדרשים שמביאים את הדו שיח שהיה בין השטן להקב"ה או בין ישמעאל ליצחק, לכאורה אין שום רמז בפסוקים, ומה המקור למדרשים אלו?

ועוד, שלעיל בפסוק: "**אחר הדברים האלה** היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר, אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד" (בראשית ט"ו, א'), מביא שם **רש"י'**: "אחר הדברים האלה - כל מקום שנאמר **אחר - סמוך**". ואילו כאן, מביא רש"י את דברי הקטרוג של השטן על הסעודה שעשה אברהם. ואת הסעודה הוא עשה - 'ביום הגמל את יצחק' (שם כ"א, ח') ואומר **רש"י'** שזה היה בהיותו בן **שנתיים**, ואילו העקידה היתה בהיותו יצחק בן **37 שנים**, וא"כ, אין זה סמוך לדיבורים של השטן.

רעיון מרכזי

נראה לומר, שהמדרשים השונים ורש"י בעקבותיהם רוצים בדבריהם לענות על שאלה במחשבת היהדות המתעוררת לנוכח ניסיון העקידה. והיא - כיצד יתכן שהקב"ה שברא את העולם מתוך שהוא טוב ומטיב, ורוצה להטיב עם בריותיו, ולא יחפוץ במות המת, וקבע בתורה שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות (חוץ משלושה) שנאמר - 'וחי בהם' ולא שימות בהם, כיצד הוא מנסה את אברהם ע"י בקשה שיעלה לעולה את בנו.

כהקדמה יש לומר, שאמנם מצד אחד ה' רוצה להטיב עם האדם, אך מצד שני, האמונה המוחלטת בה' מחייבת להאמין שרק האלוקים הוא הדבר היחיד האמיתי בעולם, והאדם חייב לשעבד את עצמו ואת כל אשר לו להקב"ה, בבחינת - 'בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך'. ואם האדם מייחס לעצמו או לממונו או לבניו, מציאות עצמית, שעומדת מעל מציאות ה', ואינו מוכן לוותר אפילו על הדבר החשוב לו ביותר למען כבודו יתברך, הרי יש בזה פגם באמונה המוחלטת שלו באלוקי ישראל.

ולכן, ה' באמת לא רוצה שאדם יקריב את עצמו בפועל לה', אלא רק בשלושת המקרים הידועים, אלא רוצה שיהיה מוכן לעשות זאת על פי בקשת ה', וזו הכוונה שצריך כל אדם לכוון בקריאת - 'שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד', וכמו שמסופר על ר' עקיבא שהגיע לדרגה נעלה זו. ואכן, גם בניסיון של אברהם התברר אח"כ, שה' מנע ממנו לשחוט בפועל את יצחק, אלא רק רצה להוכיח לעולם שאברהם מוכן לעשות זאת.

ולפי הקדמה זו נסביר שהמדרשים השונים באים להסביר, מתי ה' כן מבקש מהאדם **שיגלה מוכנות** אפילו להקריב את בנו לבקשת ה'. **המדרש הראשון** שמביא 'רש"י' מדבר על הדברים שהיו בין השטן להקב"ה. בקטרוג זה טוען השטן, שמכל הסעודה הגדולה שעשה לכבוד בנו, לא הקריב כלום לה'. קטרוג זה הוא קטרוג שבעצם מקעקע את אמונתו המוחלטת של אברהם בה', שהוא הכח היחיד שקיים בעולם, ובעצם נותן חשיבות עצמית גם לעצמו, לבנו ולממונו, ואין הם מתבטלים כלפי ה'. לקטרוג זה יש השלכות חמורות על המשך דרכו האמונית של אברהם, ובוזה לא יוכל להיות האחד שממנו יצמח עם ישראל. ולכן, נאלץ ה', להוכיח לשטן ולכל העולם כולו, שלאברהם יש התבטלות מוחלטת כלפי ה', ומוכן אפילו להקריב את בנו לרצון ה' יתברך. לפי המדרש **השני**, ה' נסה את אברהם רק לאחר שיצחק עצמו הביע נכונות לכך ואמר, שאם ה' היה אומר לו לזבוח את עצמו הוא לא היה מעכב.

ההבדל בין המדרשים - המדרש הראשון עוסק באברהם, ואילו המדרש השני עוסק ביצחק. ומתוך השוואת המקורות נבחין שישנם מקורות המביאים את שני המדרשים, כגון : **מדרש רבה**, הגמ' **ב'סנהדרין' ו'רש"י'**. וישנם שמביאים רק את המדרש השני העוסק בדברי יצחק, כגון : מדרש **'תנחומא'** ותרגום **'יונתן'**. אך אין שום מקור המביא רק את המדרש הראשון על דברי השטן.

ויש לשאול, האם המקורות המביאים את שני המדרשים, מביאים כל מדרש כעומד בפני עצמו, וכל אחד מהם מהווה סיבה מספקת לניסיון, או שהם משלימים האחד את השני, וה' יביא את הניסיון רק לאחר שקיימים שני העניינים המובאים במדרשים.

ואולי, ניתן לומר, שהמקורות המביאים את שני המדרשים סוברים, שהיות וניסיון זה העמיד בניסיון גם את אברהם וגם את יצחק, הרי שצריך את שני המדרשים ללמדנו, שה' מביא אותם לניסיון קשה זה, רק אם יש בו סיבה גם מצד אברהם וגם מצד יצחק. ואילו המקורות המביאים רק את המדרש השני העוסק ביצחק סוברים, שה' יביא את הניסיון הקשה עליהם, גם אם יצחק בלבד הביע נכונות לכך, כי זה שאמור להיות עולה לעולה. אך המדרש הראשון שעוסק באברהם, אינו מהווה סיבה מספקת כשלעצמה לניסיון הקשה הזה, ולכן שום מקור אינו מביא רק את המדרש הראשון.

בשולי הדברים

א. "ויהי אחר הדברים האלה" - פרשת העקידה מתחילה במילה - **'ויהי'**. **ויש לשאול**, מדוע פותחת הפרשה במילה שמסמלת צער, הרי הצלחתם בניסיון זה הביאה לעם ישראל זכות גדולה שאנו משתמשים בה עד היום, והיה אפשר לכתוב : "אחר הדברים האלה"?

יוצא מהמדרשים, שכל הזכות הגדולה שאנו מפיקים עד היום מן העקידה, באה לכאורה בגלל דבריהם של השטן או ישמעאל, אך אם הם לא היו מעלים את טענותיהם, הרי שעם ישראל היה מפסיד את אחת הזכויות הגדולות ביותר שלו. **ויש לשאול**, האם לשטן או לישמעאל ישנה איזו שהיא זכות בשל התוצאה שנבעה מדבריהם, או שמכיוון שמטרתם היתה שלילית, הרי שלא נזקפת להם כל זכות.

ושמא, בגלל זה פותחת הפרשה במילה - **'ויהי'** שהיא מילת צער, כי זו נקודת הצער שהיתה במעשה העקידה, שזכותם של ישראל נבעה עקב דבריהם של השטן וישמעאל.

ב. "לא היה מעכב" - בדברי ה' נאמר שאם היה מבקש מאברהם לזבוח את בנו, אז : "לא היה מעכב". לכאורה היה צריך לכתוב - **'מתעכב'**, כי **'מתעכב'** פירושו שהיה עושה מיד, אך **'מעכב'** פירושו שלא היה מעכב אחרים, ולא מובן את מי היה יכול לעכב. ואפשר גם לומר, שהפועל **'מתעכב'** מורה שהיה מתעכב ודוחה את ביצוע הצו מתוך רחמים על בנו. אך הפועל **'מעכב'** מורה על כך, שהיתה לו סיבה אמיתית לדחות את ביצוע הצו.

והנה, יש טוענים, שאברהם היה יכול לטעון כלפי ה', כיצד הוא אומר לו לשחוט את בנו, והרי זה סותר את מה שאמר לו לפני כן, שביצחק יקרא לו זרע. אך **ניתן לומר**, שבעצם זו לא סתירה, שהרי ה' לא אמר לו מתי להעלות את בנו לעולה, ואברהם היה יכול לחכות עד שיצחק יתחתן ויוליד ילדים ויהיה לו המשכיות הזרע, ואז להעלותו לעולה, ובוזה נפלה הסתירה.

וזה השבח שה' אומר על אברהם, שלמרות הסתירה בדברי ה', אברהם - "לא היה מעכב" את ביצוע הציווי למרות שהיתה לו סיבה טובה לעכב את הדבר.

הגיליונות של כל השנה כולה וכן הלימוד של כל השנה כולה מוקדשים לע"נ אחד מחשובי לומדי הכולל 'תורתך שעשועי' ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שורף ז"ל שנלב"ע.

ולע"נ ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל מלומדי הכולל 'תורתך שעשועי' שנלב"ע

השיעורים מהקיימים בזית הכנסת חניכי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדך פתח תקוה

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net